مدیریت شهری
شماره ۴۷ تابستان ۹۶
No.47 Summer 2017
۳۳-۴۸
زمان دریافت مقاله: ۱۳۹۵/۳/۱۲ زمان پذیرش نهایی: ۱۳۹۵/۸/۱

تحلیل فضایی پایداری کالبدی سکونتگاهای روستایی (مطالعه موردی شهرستان مهدیشهر)

عباس ارغان*- دانشیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، واحد سمنان، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، ایران

چکیده

امروزه باتوجه به اهمیت همه جانبه که پایداری به عنوان پارادایم حاکم در موضوع توسعه بدست آورده، پرداختن به توسعه پایدار کالبدی روستایی کاری در خور ویژه است. عواملی همچون ارتفاع، شیب، ساختار زمین شناسی، گسل، منابع آب، خاک، پوشش گیاهی و کاربری اراضی، راههای دسترسی، فاصله سکونتگاهها و غیره، بسترهای بسیارمناسبی برای پایداری کالبدی بشمار می آید و نقش موثرتری نسبت به سایر عوامل دارند، پایداری روستایی به عنوان هدف توسعه و یا راهبرد دستیابی به آن در بسیاری از کشورهای جهان بویژه کشورهای در حال توسعه که بخش قابل توجهی از جمعیت آنها در روستاها زندگی می کنند مورد تاکید است. با توجه به نقش برنامه ریزی در دستیابی به توسعه و درنظر گرفتن این مطلب که برنامه ریزی به عنوان یک فرایند دارای مراحل مختلفی از جمله تهیه برنامه، اجرا، نظارت و ارزیابی می باشد، اتخاذ یک سیاست مشخص ضروری می باشد. با در نظر گرفتن راهبردهای مختلف در زمینه توسعه روستایی از جمله توسعه روستایی یکپارچه و توسعه روستایی پایدار، راهکارهای متفاوتی نیز قابل طرح ریزی است. در تحقیق حاضر بر این نکته تأکید شده است که دستیابی به پایداری از طریق سازماندهی یک نظام سلسله مراتبی سکونتگاهی که در آن هر یک از سکونتگاهها نقش و کارکرد خود را به خوبی انجام می‌دهند، امکان پذیر می باشد، و راهبرد پایداری کالبدی سکونتگاههای روستایی در چهارچوب نظام سیاسی، اقتصادی و اجتماعی منطقه منطبق با ویژگیهای جاذبه های طبیعی شهرستان مهدیشهر میسر خواهد بود.

واژگان کلیدی: توسعه روستایی، برنامه ریزی، توسعه پایدار، فرآیند برنامه‌ریزی.

Spatial analysis of the physical stability of rural habitations; Case Study city Mehdishahr

Abstract:

According comprehensive role of sustainability as dominant paradigm in field of development, investigation on development of rural physical sustainability, is particularly appropriate. Parameters such as height, slope, geological structure, faults, resources of water, soil, vegetation, land use, access roads, habitats distances and etc are appropriate for physical sustainability and play highlighted role rather than other factors. Rural sustainability as aim of development or as an acquisition strategy plays vital role in many countries, particularly in developing countries which significant part of population inhabits in villages. According to the importance of planning in development, considering planning as a procedure which includes different steps such as planning preparation, implementation, supervision and evaluation, specific policy adoption is essential. Considering different strategies in context of rural development such as integrated rural development and sustainable rural development, different approaches may be planned. Current study emphasizes that sustainability can be achieved via organizing hierarchical settlement system, in which, each settlement acts properly, and physical sustainability strategy of rural settlements in political, economical and social system framework of territory, coinciding to natural attractions of Mahdishahr town.

Keywords: Rural development, Planning, Sustainable development, Planning procedure

* نویسنده مسئول مکاتبات، شماره تماس : ۰۹۱۲۱۳۱۴۴۷۷ ، رایانامه: Abbas.Arghan@yahoo.com

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

۱- مقدمه

ریکـی از مشـکلات اساسـی موجـود بر سـر راه توسـعه روسـتایی، گسیختگی سـازمان فضایی و فقدان سلسله مراتبـی مبتنـی بـر رابطـه تعاملـی میـان سـکونتگاه‌ها می‌باشـد. ایـن ویژگـی منبعـث از سیاسـت‌های توسـعه‌ای اجـرا شـده در خـلال دهه‌هـای گذشـته و عدم شـکل‌گیری رابطـه منظم و منطقی میان سـطوح مختلـف سـکونتگاه‌های کشـور چـه در سـطح کلان و چـه در مقیـاس منطقـه‌ای و محلـی اسـت کـه منجـر بـه نابسـامانی توزیـع جمعیـت فعالیت‌هـا، خدمـات و کارکردهـا در سـطوح مختلـف بـه طـور عـام و عـدم بهره‌منـدی مناسـب مراکـز جمعیتی و سـکونتگاه‌های روسـتایی و بـه ویژه روسـتاهای کوچـک و کم‌جمعیت بطـور خـاص از خدمـات، تسـهیلات و منابـع مختلـف در مراکـز جمعیتـی و خدماتـی سـطوح بالاتـر گردیده اسـت. بـه طـور کلـی مطالعـه وضعیـت روسـتاهای ایـران بیانگـر ایـن حقیقـت اسـت. طراحـی شـبکه‌ای از کانون‌هـای خدمات‌رسـانی سلسـله مراتبـی بـرای تسـریع رونـد برنامه‌هـای توسـعه در مناطـق عقـب مانـده و برقـراری روابـط متقابـل بیـن فضایی شـهری و روسـتایی و ایجـاد یکپارچگـی کارکـردی بیـن آن‌ها ضـروری اسـت، لـذا انتخـاب روسـتاهایی جهـت ایجاد تأسیسـات و تسـهیلات خدمـات زیـر بنایی کـه بتواند تعـدادی از سـکونتگاه‌های روسـتایی اطـراف را بـه صـورت نامطلـوب تحـت پوشـش قـرار دهـد ضرورتـی امکان‌ناپذیـر اسـت. در تحقیـق حاضـر بـر ایـن نکتـه تأکیـد شـده اسـت که دسـتیابی بـه توسـعه از طریق سـازماندهی یک نظام سلسـله مراتبی سـکونتگاهی که در آن هر یک از سـکونتگاه‌ها نقش و کارکرد خود را به خوبـی انجـام می‌دهند قابل حصول اسـت، بنابراین هر برنامـه توسـعه‌ای بدون داشـتن یک نظام سـکونتگاهی بـا سلسـله مراتـب منطقـی بـا مشـکل مواجـه خواهد شـد و یا توسـعه همه‌جانبـه تمامی سـکونتگاهها را به دنبـال نخواهـد داشـت. فرض ما این اسـت که از طریق سـازماندهی سلسـله مراتـب سـکونتگاهی و ایجاد یک سـاختار سلسـله مراتبی مناسـب بویژه در سطوحی که نارسـایی وجـود دارد و سـکونتگاه‌ها نقـش خـود را بـه خوبـی ایفـا نمی‌کننـد می‌توانیـم بـه مکانیزم مناسـب بـرای توسـعه همه جانبـه و یکپارچه و پایدار در سـطح منطقـه و تمامـی سـطوح سـکونتگاه‌ها دسـت یابیم. با توجـه به کارهـای انجام گرفتـه در زمینـه مکان‌گزینی مراکـز توسـعه روسـتایی لـزوم توجـه بـه تمامـی عوامـل اعـم از عوامـل محیطـی، اجتماعـی، اقتصـادی و کارکـردی احسـاس مـی شـود چـرا کـه صرفـاً توجه بـه کارکردهـای خدماتی امکانـات موجود در روسـتاها در تعییـن مراکـز روسـتایی یعنـی نادیـده گرفتـن پتانسـیل‌های محیطـی، اقتصـادی و اجتماعی هر یک از نقـاط می‌باشـد. لـذا جهـت یافتن مـکان بهینـه ارائه خدمات و طراحی سلسـله مراتب مناسـب سکونتگاهی بایـد از کلیـه امکانـات، اعـم از توانایی‌هـای محیطـی و شـاخص‌های اقتصادی و اجتماعی و کارکردی اسـتفاده شـود تـا بتـوان روسـتاهای مرکـزی را جهـت خدمات رسـانی مناسـب بـه روسـتاهای پیرامونـی و تابعـه را شناسـایی کرد.

۲-بیان مسله

نظـام سلسـله مراتبـی سـکونتگاهی منظـم و فقـدان برنامه‌هـای مـدون بـرای مکان‌گزینـی مراکـز بهینـه در عرصـه فضاهـای روسـتایی و کمبـود منابـع مالـی روسـتاها وسـرانجام پراکندگـی ناهمگون و نسـبتا زیاد سـکونتگاههای روسـتایی در پهنـه جغرافیایـی ایـران، روند توسـعه را در مناطق روسـتایی با موانع سـاختاری مواجـه کـرده اسـت. بـا در نظـر گرفتـن پراکندگـی و دوری روسـتاها از مراکـز و منابـع خدمـات بـا توجه به شـرایط جغرافیایـی، اقتصـادی، اجتماعـی و فرهنگـی روسـتاهای ایـران از قبیـل کـم بـودن تعـداد جمعیت، برخـورداری اغلـب آن‌ها از شـرایط نامسـاعد طبیعی و کوچکـی ابعاد و ... ایجاد مراکز بهینه توسـعه روسـتایی به عنوان مراکز واسـطه بین شـهر و روستاهای پراکنده ضمـن این‌کـه می‌توانـد در جهـت ترویـج یک سلسـله مراتـب زیسـتگاهی بهم پیوسـته و ایجاد نظـام فضایی منسـجم اقـدام بـه شـمار آینـد و مـی توانـد بـا ارائـه خدمـات مختلف نیز در جهت حل مشـکلات روسـتاها

مدیریت شهری
فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۷ تابستان ۹۶
No.47 Summer 2017

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

(بخصوص روستاهای پراکنده) نیز در تسریع روند رشد توسعه آن‌ها مؤثر واقع شوند (طاهری، ۱۳۷۵، ص۵۲۳)؛ اما آن‌چه که در ایجاد این مراکز (مراکز توسعه روستایی) مهم به نظر می‌رسد، مکان‌گزینی آن‌هاست. یعنی این مراکز باید در مکان‌هایی قرار بگیرند تا بالاترین کارایی را بتوانند داشته باشند و خدمات بهتر و بیش‌تری را فراهم کنند. بنابراین در ایجاد مراکز مزبور باید نیازمندی‌ها و امکانات استفاده کنندگان و هم‌چنین تأمین-کنندگان مورد بررسی قرار داد تا بیش‌ترین رضایتمندی حاصل گردد. بنابراین مطالعه و تحقیق برای دستیابی به پایداری کالبدی روستاهای شهرستان مهدیشهر از طریق مکان‌گزینی مراکز مناسب جهت ایجاد مراکز توسعه روستایی و سازماندهی ساختار مناسب سلسله مراتبی در سطوح پایین سکونتگاه‌هایی که متکی بر اقتصاد کشاورزی و برخورداری از امکانات و خدمات رفاهی در حد نیازهای اساسی می باشند از ضروریات است و با سازماندهی نظام مراکز توسعه روستایی می توان دو مشکل اساسی جامعه یعنی توسعه روستایی و خدمات رسانی به نقاط روستایی پراکنده و تخلیه روستاها و مهاجرت روستاییان به شهرها را در سطح منطقه مورد بررسی تعدیل کرد. از مهم‌ترین موارد اهمیت این مطالعه می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

۱- انتخاب مراکز پایدار روستایی، توزیع فضایی و نحوه استقرار خدمات در نقاط مختلف روستایی به‌گونه‌ای باشد که علاوه بر دسترسی توأم با عدالت ساکنین این آبادی‌ها به خدمات مورد نیاز، تفاوت‌های درون منطقه‌ای کاهش یابد و عدم تمرکز تسهیلات در یک منطقه؛

۲- ضرورت سرمایه گذاری بخش خصوصی و دولتی در بخش کالبدی سکونتگاه های روستایی؛

۳- ضرورت اولویت بندی برنامه های اجرایی در بخش کالبدی سکونتگاه های روستایی؛

۳-اهداف تحقیق

تمرکز فعالیتهای اقتصادی- اجتماعی در روستاها و تامین نیاز روستاهای کوچک اطراف از طریق این مراکز روستایی و در نهایت مهار روند مهاجر فرستی؛

تامین و ارائه منظم خدمات به روستاهای پراکنده وبرنامه ریزی برای آنها از نظر مکانی - زمانی و بکارگیری اصولی و منطقی امکانات موجود در اینگونه روستاها؛ و

دستیابی به سلسله مراتب منظم و منطقی سکونتگاه های روستایی.

۴-فرضیه‌ها

فرضیه اول: بنظر می رسد تعیین دقیق مراکز روستایی با توجه به توان واقعی این نقاط می‌تواند به ایجاد تعادل بین سکونتگاهها و برقراری یک نظام سلسله مراتبی که در آن جریان‌های مختلف توسعه و خدمات و دسترسی‌ها و ارتباط بین نقاط به سهولت برقرار باشد کمک بنماید.

فرضیه دوم: بنظر می رسد انتخاب مراکز بهینه روستایی سبب به وجود آمدن یک نظام کارآمد برای ارائه تسهیلات و خدمات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به بهترین نحو همراه با صرفه اقتصادی می‌گردد.

فرضیه سوم: انتخاب صحیح و دقیق مراکز روستایی باعث تسریع روند توسعه مناطق روستایی می‌شود و از طریق کاهش فاصله‌های شهری و روستایی باعث جلوگیری ازتشدید روند مهاجرت روستا شهری می‌گردد.

۵-روش تحقیق

در این تحقیق از روش‌های مختلفی برای رسیدن به اهداف مطالعه استفاده می شود. اولین گام جمع‌آوری آمار و اطلاعات مورد نیاز است که با مراجعه به کتابخانه‌ها و مطالعه کتاب‌ها، گزارشات، مقالات و مراکز آماری، سازمان های متولی امر و... که به نوعی در ارتباط مستقیم با موضوع مورد مطالعه هستند و همچنین مراجعه به وزارتخانه‌ها و سازمانهای ذیربط و مراکز آماری، مطالعه گزارشات و آمار نامه‌ها می باشد. با توجه به عدم دسترسی به بعضی اطلاعات و همچنین لزوم مقایسه کردن بعضی

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

از اطلاعـات، حضـور در منطقـه مـورد بررسـی و انجام مشـاهدات و ادراکات عینـی واقعیـات و برداشـت های حضـوری ضـرورت پیـدا می کنـد. در نهایـت اطلاعات خـام بـه دسـت آمـده طبقه‌بنـدی شـده و با اسـتفاده از روش‌هـای آمـاری واسـتفاده از نرم‌افـزار GIS و بـا توجـه بـه فرضیـات تحقیق مـورد تجزیـه و تحلیل قرار گرفتـه و نهایتـاً با نتیجه‌گیـری و ارزشـیابی تئوری‌ها و مدل‌هـای بـکار رفتـه بـه آینده‌نگـری در مـورد منطقه مـورد مطالعـه و ارائه الگویـی بهینه بـرای ارائه خدمات بـه روسـتاهای مـورد مطالعـه پرداخته می شـود.

۶-مبانی نظری

-توسـعه؛ عبارتسـت از تغییـرات مثبـت کـه موجـب بهبـود وضـع زندگـی مـردم گردیـده و مبتنـی بـر کوشـش آگاهانـه نهادی شـده بـرای ترقـی اجتماعی و اقتصـادی جامعـه اسـت.

-توسـعه روسـتایی؛ توسـعه روسـتایی جزئـی از برنامه‌هـای توسـعه هـر کشـور محسـوب می‌شـود کـه بـرای دگرگـون سـازی سـاخت اجتماعـی، اقتصـادی جامعـه روسـتایی بـه کار می‌رونـد. ایـن گونـه برنامه‌ها را کـه دولت‌هـا و یـا عاملان آنـان در مناطق روسـتایی پیـاده می‌کننـد دگرگونـی اجتماعـی براسـاس طرح و نقشـه نیـز می‌گوینـد (پاپلـی یـزدی، ۱۳۸۱، ص ۵۳).

-اهداف توسـعه روسـتایی؛ بـا جمع‌بنـدی مطالب فوق اهداف کلی توسـعه روسـتایی در ایران می‌تواند شـامل محورهـای ذیـل باشـد: ۱- افزایـش تولیـد و بهـره‌وری کالا؛ ۲- ایجـاد اشـتغال؛ ۳- دسترسـی بـه خدمـات زیربنایـی؛ ۴- گسـترش مشـارکت مـردم در فراینـد توسـعه؛ ۵- ایجـاد تعـادل نسـبی بین شـهر و روسـتا؛ **۶- اعتـلای فرهنگ.**

-توسـعه پایـدار؛ توسـعه پایـدار کـه امـروزه موضـوع اصلـی بحث محافـل توسـعه و برنامه‌ریزی اسـت، خود برآیند انگاره‌های مختلف توسـعه اسـت. نکته مشـترک تمامـی ایـن انگاره‌هـا پایـداری و رسـیدن از توسـعه اسـت کـه بتواند پایـا و بـادوام باشـد. در منابع مختلف تعاریـف بسـیاری از توسـعه پایـدار شـده اسـت کـه با یکدیگـر متفـاوت و گاه مغایرنـد و بـه ایدئولوژی‌هـای مختلـف زیسـت‌محیطی مرتبـط هسـتند (جمعه‌پـور، ۱۳۸۴، ص ۶۳). متداول‌تریـن تعریـف توسـعه پایدار از

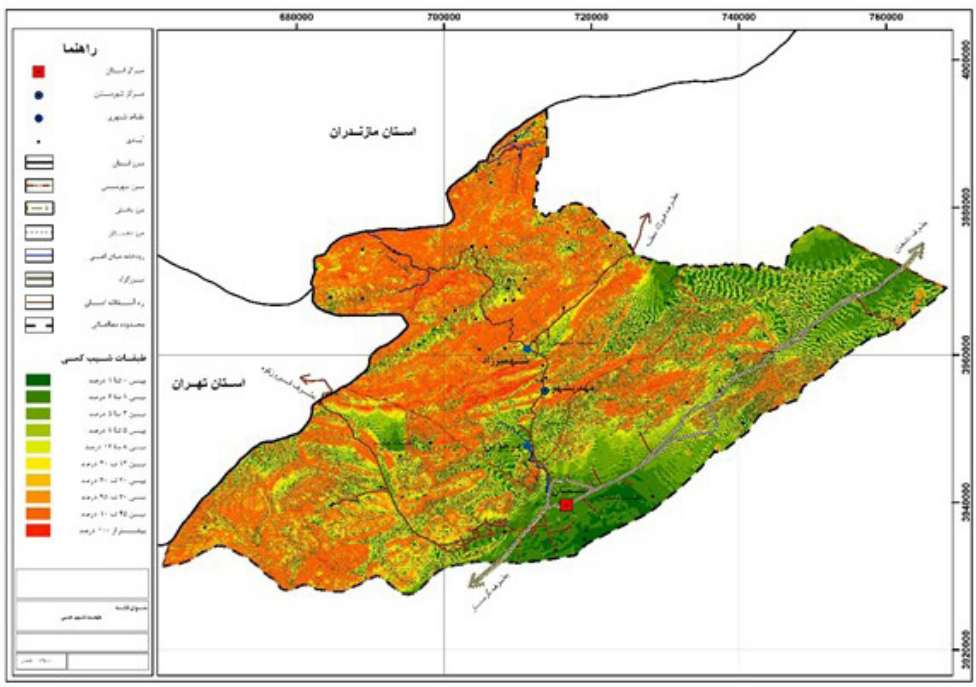

نقشه ۱. موقعیت و شیب شهرستان مهدیشهر

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۷ تابستان ۹۶
No.47 Summer 2017

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

کمیسیون بین‌المللی محیط زیست (برائت) به شرح ذیل می‌باشد: «توسعه‌ای که نیازهای فعلی را بدون خدشه‌دار کردن توانایی نسل آینده برای برآورده ساختن نیازهای خود برآورده نماید».

۷-موقعیت محدوده مورد مطالعه

محدوده موردمطالعه در شمال استان سمنان قرار گرفته و شامل دهستان درجزین از بخش مرکزی و دهستان چاشم و دهستان پشتکوه از بخش مهدیشهر شهرستان مهدیشهر است. این محدوده ۱۹۵۱ هکتار وسعت دارد و بین °۵۲ و '۵۰ تا °۵۳ و '۵۰ طول جغرافیایی و °۳۵ و '۵۸ تا °۶۳ و '۲ عرض جغرافیایی شمالی واقع شده است.

محدوده مورد مطالعه از دشت‌های کم‌ارتفاع در جنوب محدوده شروع می‌شود و در سمت شمال تا اراضی کوهستانی و قلل مرتفع در خطالرأس البرز شرقی که ارتفاعی بین ۲۵۰۰ متر تا بیش از ۳۵۰۰ متر دارند، مانند قلل نیزوا (۳۸۰۰ متر) و قدمگاه (۳۷۰۰ متر) گسترش دارد. این محدوده به دلیل اختلاف ارتفاع زیاد (۲۸۰۰ متر) و گستردگی آن دارای واحدهای مورفولوژیک بزرگی همچون کوهستان، دشت، کوهپایه، دشت میانکوهی، دره‌های رودخانه‌ای و تپه ماهورهای میانه‌دشت‌ها و حاشیه کوهپایه‌هاست که با توجه به سطوح شیب و وجود و سهولت استفاده از منابع آبهای سطحی و یا زیرزمینی برای مصارف مختلف در قالب اراضی زراعی، باغی، صنعتی و گستره‌های شهری و روستایی مورد بهره‌برداری قرار گرفته‌اند.

به محدوده و ماهیت تحقیق دراین بخش خلاصه ای از وضعیت جمعیتی شهرستان را بیان می نماییم. شهرستان مهدیشهر یکی از شهرستان های استان سمنان است که مرکز آن شهر مهدیشهر است. درسال ۱۳۶۵ جمعیت روستاهای شهرستان، ۴۹۷۲ نفر بوده و درسال ۱۳۷۵ جمعیت روستاهای شهرستان با رشد قبل محسوس به ۵۵۹۶ نفر رسید. روند روبه افزایش جمعیت درسال ۱۳۸۵ نیز ادامه داشت به نحوی که جمعیت شهرستان در این

جدول ۱. تحولات جمعیت روستاهای شهرستان مهدیشهر ۹۰-۱۳۶۵؛ مأخذ: مرکز آمار ایران ۱۳۹۰

شرح	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰
جمعیت	۴۹۷۲	۵۵۹۶	۸۴۶۹	۸۱۹۶
نرخ رشد	۱,۱۸	۴,۲۳	-۱,۶۲	

سال به ۸۴۶۹ نفر افزایش یافت. بر اساس جدول مذکور در سال ۱۳۶۵ این شهرستان ۴۹۷۲ نفر جمعیت داشته است که با نرخ رشد ۱/۱۸درصدی به ۵۵۹۶ نفر در سال ۱۳۷۵ می رسد. قابل ذکر است که در سال ۱۳۹۰شهرستان ۸۱۹۶نفر جمعیت داشته است که بر این اساس نرخ رشد این شهرستان طی دهه ۹۰ -۱۳۸۵، -۱,۶۲ محاسبه گردیده است.

۸- طبقه بندی سکونتگاه های محدوده مورد مطالعه با استفاده از روش تعیین شاخص مرکزیت

از آنجایی که سکونتگاه های روستایی از نظر عملکردهای خدماتی متنوع اند، سطح بندی سکونتگاه ها به منظور تعیین جایگاه عملکردی و تشخیص مرکزیتهای برتر خدماتی، ضروری می باشد از این رو سطح بندی خدماتی در محدوده مورد مطالعه، بر اساس نتایج سلسله مراتب خدماتی صورت گرفته است.

۱- سطح یک خدماتی؛ شامل روستای فولادمحله می باشد که به بیشتر به صورت یک روستا-شهر است. این مکان به دلیل داشتن سطوح برتر خدمات آموزشی، بهداشتی، خدمات فنی و پشتیبانی تولید و نیز تنوع بسیار زیاد فعالیتها که از جمله عوامل متمایز کننده این سطح خدماتی و عملکردی است از نظر طبقه بندی در این سطح قرار می گیرد. این ضریب باعث شده است این منطقه کاملا از سایر سطوح خدماتی و در سطح یک خدماتی متمایز شده و در سطح یک خدماتی قرار گیرد.

۲- سطح دو خدماتی؛ روستای چاشم و خطیرکوه از توابع دهستان چاشم به ترتیب دومین سطح

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

خدماتی محدوده مورد مطالعه را تشکیل می دهند. هر سه جز پر جمعیت ترین روستاهای منطقه به شمار می روند دارای کارکردهای موثر و برتری نسبت به سایر روستاها می باشند.

۳- سطح سه خدماتی؛ روستاهای لرد، رودبار، علی آباد، شلی، پاقلعه، کاورد و ... به دلیل برخورداری از یک سری خدمات تخصصی مانند خانه بهداشت، شرکت تعاونی روستایی و سرویس ایاب و ذهاب در سطح سوم خدماتی قرار می گیرند از دیگر ویژگی روستاهای این سطح خدماتی، موقعیت مکانی مناسب و در نتیجه امکان توزیع خدمات به روستاهای اطراف می باشد. لازم به ذکر است که کارکردهای موجود در این روستاها حوزه عملکردی ضعیفی دارند و ممکن است گاهی اوقات آبادیهای اطراف خود را خدمات رسانی کنند.

۴- سطح چهار خدماتی؛ خصوصیت اصلی این روستاها، جمعیت اندک و ناپایدار و همچنین عدم دسترسی های مناسب این روستاها می باشد. بطور کلی روستاهای واقع در این سطح خدماتی به دلیل آستانه های جمعیتی پایین و شرایط طبیعی و دسترسی محدود به شبکه های ارتباطی، توان جذب خدمات سطوح بالاتر را ندارند و عموما از این لحاظ به روستاهای سطح بالاتر خود وابسته اند این روستاها می توان به تم، تلاجیم و غیره اشاره کرد.

۹- حوزه های عملکردی خدمات

همانگونه که انسانها برای ادامه زندگی به یکدیگر نیازمند هستند، نقاط جمعیتی نیز برای بقاء و گسترش باید ارتباطات مختلفی با یکدیگر برقرار نمایند. این ارتباطات را در دو زمینه نقل و انتقال کالا ونقل و انتقال تخصص، فن و تکنولوژی و غیره می توان خلاصه نمود. البته هر کدام از این دو زمینه محدوده وسیعی را در بر می گیرد. این امر باعث می شود ساکنان یک نقطه جمعیتی در طول روز، هفته، ماه و سال به نقاط جمعیتی اطراف خود

مدیریت شهری
فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۷ تابستان ۹۶
No.47 Summer 2017

جدول ۲. سطح بندی سکونتگاه های روستایی دهستان چاشم، پشتکوه و درجزین برحسب میزان مرکزیت هر سطح؛ ماخذ: یافته های محقق (از تعداد ۲۰۸ ابادی سطح چهار تنها ۳۹ ابادی دارای خانوار می باشد)

سطح	میزان سطح مرکزیت	تعداد روستاها	تعداد جمعیت	درصد جمعیت
۱	بیشتر از ۵۰۰	۱	۱۳۴۸	۳۳,۲۱
۲	۲۵۰-۵۰۰	۲	۷۸۱	۱۹,۲۴
۳	۱۰۰-۲۵۰	۶	۹۲۰	۲۲,۶۶
۴	کمتر از ۱۰۰	۳۳	۱۰۱۰	۲۴,۸۸

جدول ۳. سطح بندی فضایی جمعیت بر حسب خانوار؛ ماخذ: یافته های محقق

	سطح	تعدادآبادی	جمع خانوار	تعداد جمعیت
۱	۱ از ۲۰ خانوار	۳۰	۱۴۴	۷۱۰
۲	۲۰ تا ۵۰ خانوار	۹	۲۷۹	۷۹۱
۳	۵۰ تا ۱۰۰ خانوار	۲	۱۱۲	۴۶۷
۴	۱۰۰ تا ۳۷۱ خانوار	۳	۵۹۸	۲۱۲۹

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

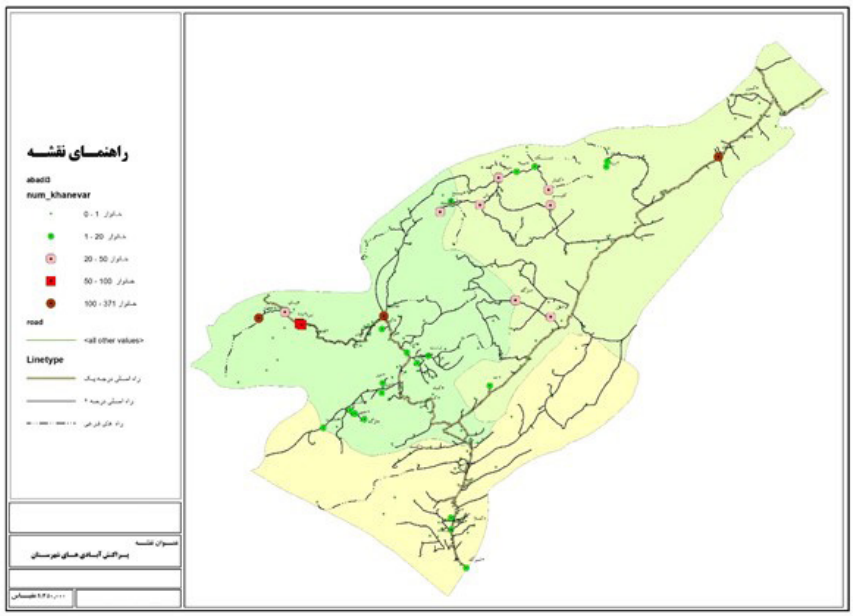

نقشه ۲. پراکندگی های آبادیها به تفکیک خانوار؛ ماخذ: نگارنده.

مراجعاتی داشته باشند. اگر ساکنان یک نقطه برای دریافت خدمتی خاص امکان مراجعه به چند نقطه را داشته باشند ممکن است به دلایل مختلف یکی از نقاط را به سایر نقاط ترجیح دهند. وقتی که ارتباط نقاط جمعیتی با یکدیگر نظام مند شده و از ثبات و پایداری برخوردار شوند می توان گفت یک حوزه خدماتی به وجود آمده است در یک حوزه خدماتی نقاط خدماتی به شکل نظام‌مند و با ثباتی با یکدیگر ارتباط برقرار می کنند این ارتباط می تواند از سطوح مختلف برخوردار بوده و در سطح از شکل و محدوده ای خاص برخوردار باشد، به این صورت که مثلا یک نقطه جمعیتی برای دسترسی به خدمات آموزشی با یک یا چند نقطه دیگر ارتباط عملکردی برقرار سازد و برای دسترسی به خدمات بهداشتی با سایر خدمات با نقاطی دیگر چنین ارتباطی را برقرار سازد. در چنین شرایطی معمولاً نقطه ای که خدمات بیشتری به نقاط پیرامون ارائه می کند از اوضاع اقتصادی- اجتماعی بهتر و تعداد جمعیت بیشتری نیز برخوردار است. وقتی که نقطه جمعیتی الف برای دسترسی به یک خدمت به نقطه جمعیتی ب مراجعه می کند، اصطلاحاً گفته می شود نقطه الف در حوزه نفوذ خدماتی نقطه ب قرار دارد. نکته مهمی که باید به آن توجه داشت این است که یک حوزه خدماتی همواره امکان تغییر و تحول دارد. هر چند که این تغییر و تحول در طول زمان رخ داده و ممکن است کاملاً روشن و واضح نباشد. این تغییر و تحول زمانی رخ می دهد که تمام یا بخشی از عوامل ایجادی حوزه از بین رفته یا موضوعیت خود را از دست بدهد. کنکاش در نحوه ارتباطات عملکردی نقاط جمعیتی واقع در شهرستان مهدیشهر حوزه های خدماتی خاصی را می توان از یکدیگر تمیز داد. این امر بر اطلاعات اخذ شده از نهادها و موسسات مختلف و همچنین مطالعات کارشناسی میدانی در یک پیمایش منطقه ای متکی بوده است.

۱۰- حوزه های تعاون روستایی

انواع شرکتهای تعاونی همچون تعاونی های کشاورزی و تعاونی های مصرف، خدمات مختلفی را به ساکنان نقط روستایی ارائه می کنند این خدمات از توزیع نهادهای تولید کشاورزی تا توزیع کالا و خدمات مصرفی و توزیع انواع مختلف انرژی همچون نفت و گازوئیل را در بر می گیرد. این شرکتها معمولاً

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

در یـک یـا چنـد آبادی مسـتقر شـده و بـه آبادی های پیرامـون نیـز خدمـات می رسـانند. وجود یک شـرکت تعاونـی در یـک آبـادی و خدمـات رسـانی آن بـه چند آبـادی دیگـر از جهتی می تواند نشـان دهنده بخشـی از واقعیتهـای موجود در زمینه روابط عملکردی باشـد. زیـرا وسـعت خدماتـی کـه توسـط ایـن شـرکتها ارائـه مـی شـود ارتباطات نسـبتا گسـترده و منظمـی را بین آبادیهـا باعـث می شـود. ضمنـاً روح فعالیتهـای تعاونی بـه تعمیـق حرکتهـای جمعـی و اتحـاد بیـن سـاکنان آبادیهـا کمـک مـی کنـد. در ایـن قسـمت حـوزه های خدماتـی را کـه بـه خاطـر وجـود ایـن شـرکتها ایجاد شـده انـد بررسـی می شـود. ایـن اطلاعـات بـر نتایـج حاصـل از مطالعـات کارشناسـی میدانـی و بـر اسـاس نتایـج سرشـماری عمومـی نفـوس و مسـکن ۱۳۹۰ اسـتوار اسـت. براسـاس ایـن اطلاعات در ایـن محدوده تعـداد ۱۴ روسـتا بـه نامهـای لـرد، رودبـار، کمـرود، هیکـو، چاشـم، رودبـارک، پاییـن، ده صوفیـان، ملاده، کلیـم، کاورد، شـلی، مزرعـه سـرآور، فولادمحلـه و رودبـارک بـالا دارای فروشـگاه تعاونـی می باشـد.

۱۱- حوزه خدمات بهداشتی- درمانی

توجـه بـه خدمـات بهداشـتی همچـون خانه بهداشـت و مرکـز بهداشـتی- درمانـی نیـز بـرای تعییـن حـوزه هـای خدماتـی و در نتیجـه تعییـن وضـع موجـود سلسـله مراتـب عملکـردی می توانـد راهگشـا باشـد، اطلاعـات اخـذ شـده از مرکـز بهداشـت اسـتان و همچنیـن مطالعـات کارشناسـی میدانـی مـی توانـد بـه ایـن امـر کمـک کنـد درمـورد مراکـز بهداشـت و حـوزه هایـی کـه این مراکـز در بـر می گیرد مـی توان حـوزه هـای خدماتـی زیـر را از هـم تمیـز داد: حـوزه مرکـز بهداشـتی- درمانـی فولادمحلـه؛ حـوزه مرکـز بهداشـتی- درمانـی کلیـم؛ حـوزه مرکـز بهداشـتی- درمانـی مـلاده؛ حـوزه مرکـز بهداشـتی- درمانـی ده صوفیـان؛ حـوزه مرکـز بهداشـتی- درمانی چاشـم. زیر حـوزه خدمـات بهداشـتی- درمانی زیـر در مطقه مورد مطالعـه قابل شناسـایی اسـت:

- خانـه بهداشـت رودبـار؛ در ایـن بررسـی آبادیهایـی را کـه دارای مرکـز بهداشـتی- درمانـی مـی باشـند به عنـوان مرکـز حوزه معرفی شـده انـد و زیر حـوزه ها را نیـز خانـه های بهداشـت تشـکیل مـی دهد.

۳- حوزه خدمات آموزشی

در ایـن بررسـی آبـادی یـا آبادیهایـی کـه از خدمـات آموزشـی تـا سـطح راهنمایـی برخـوردار باشـند بـه عنـوان یـک حـوزه و مجموعـه آبادیهایـی کـه خدمات آموزشـی تـا سـطح مدرسـه ابتدایی برخـوردار باشـند بـه عنـوان یـک زیـر حـوزه تعییـن می شـوند.

۴- بررسی وضعیت شبکه دسترسی

نیـاز بـه ارتباطـات از دیرباز مـورد توجه جوامع بشـری و هـر چـه جامعـه پیشـرفته تـر مـی شـود وضعیـت ارتباطـات پیچیـده تـر مـی شـود. در هـر حـال در گذشـته ارتباطـات به شـبکه های دسترسـی و راههای ارتباطـی محـدود می شـده در حـال حاضـر نیز بخش عمـده ای ار ارتباطـات بـه این عمل منتهی می شـود و عامـل حمـل و نقـل کـه در ارتباط مسـتقیم با شـبکه های دسترسـی می باشـد. در سـاختار پیچیده فضایی و عملکردهـای حیاتـی سـکونتگاه ها نقـش دارنـد. حمـل ونقـل روسـتایی نیاز فرعی اسـت کـه از نیازهای بنیادیـن مردمـان روسـتا بـه غـذا، سـرپناه، اشـتغال، بهداشـت، آمـوزش، امنیـت و ارتباطـات اجتماعـی سرچشـمه می گیـرد. ایـن نیازهـا در شـبکه راههـای روسـتایی نیـز متجلـی مـی شـود. راه هـا از یـک سـو ارتبـاط بیـن آبادیهـا بـا یکدیگـر و بـا مراکـز فعالیـت اقتصـادی را برقـرار می کنند و از سـوی دیگر مجموعه آبـادی هـای یک منطقـه را بـا مناطق پیرامونـی پیوند مـی دهنـد؛ بنابرایـن بر حسـب نوع عملکـرد و کیفیت آن شـبکه هـای دسترسـی را مـی تـوان طبقه بندی و درجه بنـدی نمـود در ایـن بررسـی بـا نـگاه ویـژه بـه آبادیهـای روسـتایی، شـبکه هـای دسترسـی محدوده مـورد مطالعـه مـورد توجـه قـرار مـی گیـرد. تمامـی روسـتاهای شهرسـتان مهدیشـهر دارای راه دسترسـی زمینـی بـوده و فاقـد راه دسترسـی راه آهـن و آبی می باشد.

۵- ماتریـس ارتباطـات روسـتایی بـر حسـب

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

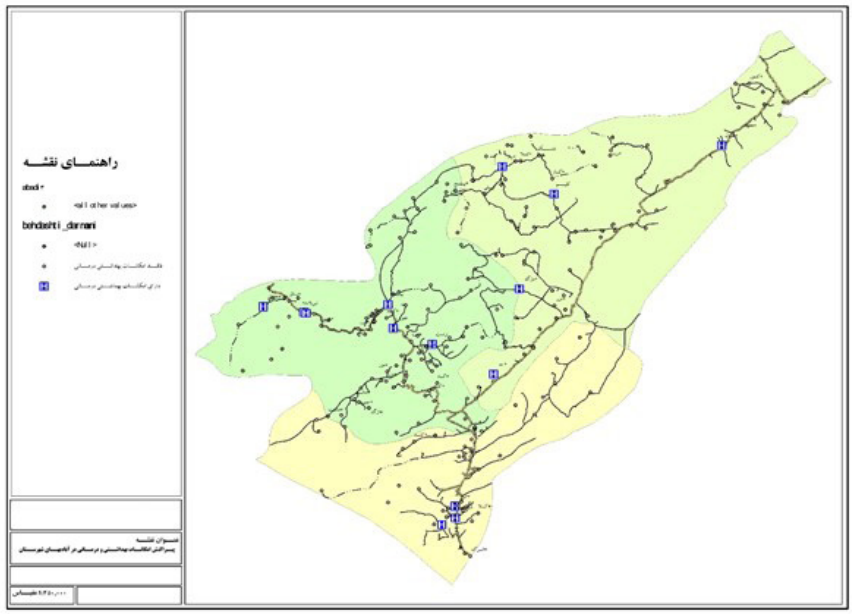

نقشه ۳. پراکندگی خدمات بهداشتی درمانی آبادیهای شهرستان مهدیشهر؛ ماخذ: نگارنده.

جدول ۴. وضعیت خدمات آموزشی در سطح دهستان؛ ماخذ: مرکز آمار ایران ۱۳۹۰

آبادی	دبستان	مدرسه راهنمایی پسرانه	مدرسه راهنمایی دخترانه	مدرسه راهنمایی مختلط	دبیرستان پسرانه	دبیرستان دخترانه
فولادمحله	۱	۱	۱	۱	۰	۱
چاشم	۱	۱	۰	۰	۱	۰
شلی	۱	۰	۰	۰	۰	۰
کلیم	۱	۰	۰	۰	۰	۰
جمع	۳	۲	۲	۰	۰	۰

مدیریت شهری
فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۷ تابستان ۹۶
No.47 Summer 2017

شاخص تعداد ارتباط مستقیم

در این بخش به بررسی ارتباطات میان روستاهای دهستان های پشتکوه و چاشم از طریق تشکیل ماتریس تعداد ارتباط مستقیم میان آنها می پردازیم. تعداد ارتباط مستقیم میان روستاها نشان دهنده این است که بیشترین میزان ارتباط مستقیم در دهستان به روستای فولادمحله است که سطح یک خدماتی مارا تشکیل می دهد و کمترین آن مربوط به روستای هیکو می باشد. برطبق تحلیل های انجام شده ارتباط مستقیم میان سکونت گاهها ناشی از مناسب بودن دسترسی های درون منطقه ای و وجود شبکه ارتباطی نسبتاً مناسب می باشد و همچنین شبکه ارتباطی موجود دارای توانایی برای پیوند سکونتگاه ها و ایجاد روابط میان کانون های جمعیتی است در نتیجه توزیع خدمات در بین سکونتگاه ها از نظام سلسله مراتبی مناسب برخوردار نبوده و یک حالت یک سویه دارد.

۱۰- اصول حوزه بندی های محدوده موردمطالعه

برای حوزه بندی محدوده مورد مطالعه و تعیین الگوی تقسیمات فضایی- کالبدی آن معیارها و

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

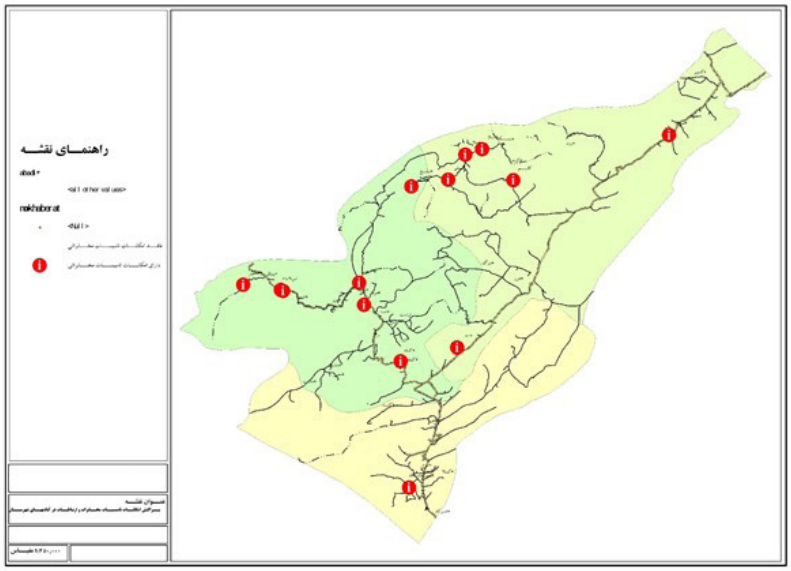

نقشه ۴. پراکندگی خدمات تاسیساتی آبادیهای شهرستان مهدیشهر

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۷ تابستان ۹۶
No.47 Summer 2017

ملاکهایی به شرح زیر مورد توجه است که بر طبق آنها حوزه های هم پیوند و همگن اقتصادی- اجتماعی و اکولوژیک در سطوح مختلف شکل می گیرد. این معیارها عبارتند از: اشتراک در فعالیتهای اقتصادی و پیوندهای بارز در این زمینه؛ پیوندهای قومی، طایفه ای و خویشاوندی بین روستاها؛ گرایشهای رفتاری مردم در دسترسی به خدمات و امکانات اقتصادی؛ شرایط اکولوژیک، وضع ناهمواری و حوضه های آبریز؛ تقسیمات کشوری در وضع موجود؛ قابلیتهای توسعه اقتصادی- اجتماعی هر یک از فضاهای روستایی.

با توجه به معیارها، تقسیمات فضایی- کالبدی محدوده مورد مطالعه و شهرستان در نظر گرفته شده که روستا به عنوان کوچکترین رده در فضا و کل شهرستان به عنوان فضای کلان آن محسوب می شود. رده ها و سطوح استاندارد تقسیمات و ویژگی های هر سطح روستایی به شرح زیر است:

۱- مراکز منظومه ها

مراکز منظومه ها که از سطح برتر خدمات روستایی برخوردار می شوند شامل روستا- شهرهای کنونی یا آتی بوده و یا کانونهای شهری فعلی را تشکیل می دهند. آستانه جمعیتی این مراکز حدود ۲۰ تا ۴۰ هزار نفر جمعیت روستایی و جمعیت مرکز منظومه بیشتر از ۵۰۰۰ نفر است. خدمات مورد نیاز در مرکز منظومه ها شامل مرکز آموزش فنی و حرفه ای و تربیت معلم، مرکز بهداشتی درمانی روستایی با تسهیلات زایمانی، داروخانه، بیمارستان کوچک، راه آسفالته، ترمینال، دفتر پست و شبکه تلفن، ناحیه صنعتی، کتابخانه عمومی، مجموعه فرهنگی و هنری، سینما، مجموعه ورزشی، رستوران و سالن پذیرایی، دفتر حفظ میراث فرهنگی، پمپ بنزین، صنایع سبک، مرکز خدمات روستایی، تعمیرگاه ماشین آلات کشاورزی و وسایل نقلیه، مرکز آموزش و ترویج صنایع دستی و خانگی، مراکز خرید و فروش کالا، فروشگاه تعاونی، بخشداری، شهرداری، حوزه انتظامی، اداره ثبت احوال، نمایندگی آموزش و پرورش و کلیه خدمات مورد نیاز ذکر شده در سطوح بعدی می باشد.

۲- مراکز مجموعه ها

مراکز مجموعه ها که به سطوح میانی خدمات روستایی تجهیز می شوند عمدتاً آبادی های بزرگی را در بر می گیرد که دارای ۵ تا ۱۰ هزار نفر آستانه جمعیتی بوده و از موقعیت مکانی با مرکزیتهای نسبی بارزی برخوردارند. خدمات

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

جدول ۵. ماتریس ارتباطات روستایی بر حسب شاخص تعداد ارتباط مستقیم واقع در دهستان پشتکوه

شرح	فولادمحله	تلاجیم	رودبارک بالا	مزرعه سراور	شلی	هیکو	فینسک	کاورد	کلیم	ملاده	ده صوفیان	رودبارک پایین	پرور	جمع
فولادمحله	۰	۰	۱	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۱	۱	۶
تلاجیم	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱
رودبارک بالا	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۱	۳
مزرعه سراور	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۲
شلی	۱	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۱	۵
فنسک	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۲
هیکو	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱
کاورد	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۲
کلیم	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۱	۳
ملاده	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۳
ده صوفیان	۱	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲
رودبارک پایین	۱	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۴
پرور	۱	۰	۱	۰	۱	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۱	۰	۵

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

جدول ۶. تعیین ارزش مرکزیت عملکردها و همچنین مرکزیت مکان ها جهت سطح بندی مبتنی بر روش شاخص مرکزیت، ماخذ:یافته های محقق

آبادی	تعداد خانوار	جمعیت	آموزشی، فرهنگی و ورزشی								مذهبی			سیاسی و		برق، گاز و آب			بهداشتی و درمانی												مخابرات و ارتباطات				بازرگانی و خدمات				میزان سطح مرکزیت
			مدرسه ی راهنمایی پسرانه	مدرسه ی راهنمایی دخترانه	مدرسه ی راهنمایی مختلط	دبیرستان پسرانه	دبیرستان دخترانه	کتابخانه ی عمومی	مکان ورزشی	دبستان	مسجد	نمازخانه	سایر اماکن مذهبی مستقلان	اماکن مذهبی سایر ادیان	شورای اسلامی روستا	مرکز خدمات جهاد کشاورزی	شرکت تعاونی روستایی	برق	گاز لوله کشی	آب لوله کشی	سیستم تصفیه ی آب	حمام عمومی	مرکز بهداشتی و درمانی	خانه ی بهداشت	داروخانه	مرکز تسهیلات زایمانی	پزشک	دامپزشک	بهزیستی	تکنسین دامپزشکی	صندوق پست	دفتر پست	دفتر مخابرات	دسترسی عمومی به اینترنت	دسترسی به رودخانه و سواحل	فروشگاه تعاونی	نانوایی	گوشت فروشی	قهوه خانه	بانک	تعمیرگاه ماشین آلات	
			۲۰	۲۵	۵۰	۵۰	۵۰	۲۰	۳۳	۲۰	۶	۸	۸	۱۰۰	۷	۵۰	۱۱	۳	۵۰	۳	۱۱	۸	۱۴	۵۰	۵۰	۱۳	۱۰۰	۲۰	۲۰	۳۳	۱۴	۲۰	۷	۵	۱۱	۹	۳۳	۵۰	۵۰	۵۰	
قولاامحله	۳۷۱	۱۳۴۸	۱	۱	۱	۰	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۱	۰	۱	۰	۰	۱	۱	۱	۰	۱	۱	۱	۰	۱	۱	521.621
چاشم	۱۲۶	۴۸۳	۱	۱	۱	۰	۰	۱	۰	۱	۱	۱	۱	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۱	۰	۱	۰	۰	۱	۱	۱	۰	۱	۱	۱	۰	۰	۰	467.262
نظیرکوه /کمرود	۱۰۱	۲۹۸	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۱	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۰	412.887
لره	۶۰	۲۵۴	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۱	۰	۱	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۱	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	206.577
رودبار	۵۲	۲۱۳	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۱	۱	۰	۱	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	156.959
علی آباد	۴۴	۱۵۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۱	۱	۰	۱	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	126.956
شلی	۴۲	۹۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۱	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۱	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	123.029
یالقلعه	۲۲	۱۲۶	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۱	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۰	117.318
کاورد	۳۰	۸۵	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۱	۱	۰	۱	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	104.021
مزرعه سراور	۳۰	۹۷	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۱	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۱	۰	۰	97.0993
هیکو	۲۹	۶۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	92.4386
دژگره افشار(بیدز	۲۷	۷۹	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	90.3732
ملاده	۲۴	۵۹	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۱	۱	۰	۱	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	86.367
کلیم	۲۱	۴۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۱	۱	۱	۰	۱	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	75.073
ارتت	۱۵	۶۷	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۱	۱	۰	۱	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	74.0972
دشت گنبد	۱۳	۴۵	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	36.036
دشت سفید	۱۳	۴۳	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۱	۱	۰	۱	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	34.4916
رودبارک پائین	۱۲	۱۸	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۱	۰	۱	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	33.5795
ده صفیل	۹	۲۴	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۱	۰	۱	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	33.3011

مدیریت شهری
فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۷ تابستان ۹۶
No.47 Summer 2017

پخش	دهستان	آبادی	تعداد خانوار	جمعیت	آموزشی، فرهنگی و ورزشی								مذهبی				سیاسی و		برق، گاز و آب			بهداشتی و درمانی												مخابرات و ارتباطات				بازرگانی و خدمات				میزان سطح مرکزیت
					مدرسه ی راهنمایی پسرانه	مدرسه ی راهنمایی دخترانه	مدرسه ی راهنمایی مختلط	دبیرستان پسرانه	دبیرستان دخترانه	کتابخانه ی عمومی	مکان ورزشی	دبستان	مسجد	نمازخانه	سایر اماکن مذهبی مستقلان	اماکن مذهبی سایر ادیان	شورای اسلامی روستا	مرکز خدمات جهاد کشاورزی	شرکت تعاونی روستایی	برق	گاز لوله کشی	آب لوله کشی	سیستم تصفیه ی آب	حمام عمومی	مرکز بهداشتی و درمانی	خانه ی بهداشت	داروخانه	مرکز تسهیلات زایمانی	پزشک	دامپزشک	بهزیستی	تکنسین دامپزشکی	صندوق پست	دفتر پست	دفتر مخابرات	دسترسی عمومی به اینترنت	دسترسی به رودخانه و سواحل	فروشگاه تعاونی	نانوایی	گوشت فروشی	قهوه خانه	بانک	تعمیرگاه ماشین آلات	
					۲۵	۲۵	۵۰	۵۰	۵۰	۲۰	۳۳	۲۰	۶	۸	۸	۱۰۰	۷	۵۰	۱۱	۳	۵۰	۳	۱۱	۸	۱۴	۵۰	۵۰	۱۳	۱۰۰	۲۰	۲۰	۳۳	۱۴	۲۰	۷	۵	۱۱	۹	۳۳	۵۰	۵۰	۵۰	
بهدی شهر	پلتکوه	رودبارک بالا	۸	۱۷	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	28.9527
بهدی شهر	چاشم	ازگوی	۸	۲۸	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	28.74437
بهدی شهر	پلتکوه	کلاتمیم	۷	۱۶	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	26.60692
بهدی شهر	پلتکوه	فنسک	۷	۲۵	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	25.8277
بهدی شهر	چاشم	حمیدیه	۵	۱۷	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	24.54545
بهدی شهر	چاشم	مزرعه زردلو	۴	۱۴	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	20.41104
بهدی شهر	چاشم	دربند	۴	۲۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	18.06546
بهدی شهر	چاشم	مزرعه تندور	۴	۱۵	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	11.03604
بهدی شهر	چاشم	مجتمع صنعتی	۳	۱۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	10.37316
بهدی شهر	چاشم	مرغداری پیشانی	۳	۸	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	10.37316
بهدی شهر	چاشم	گت کولیدی سمن	۳	۱۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	7.670455
بهدی شهر	چاشم	چارم /وی چارم	۳	۳	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	7.248157
بهدی شهر	چاشم	شیخ آب	۲	۷	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	7.248157
بهدی شهر	چاشم	لاته چاسر /چهسر	۲	۷	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	5.827703
بهدی شهر	چاشم	گرکناوار۵۸۵واقف	۱	۲۲۶	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	5.827703
بهدی شهر	چاشم	کاهش پائین	۱	۳۸	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	5.827703
بهدی شهر	چاشم	هموند	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	5.827703
بهدی شهر	چاشم	کندوان بالا	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	4.545455
بهدی شهر	چاشم	کاهش بالا	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	3.125
بهدی شهر	پلتکوه	کوریش علیا	۱	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	2.702703
بهدی شهر	چاشم	روکه /رحمانه /	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	2.702703
بهدی شهر	چاشم	حسین آباد	۱	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	2.702703
بهدی شهر	چاشم	شهزوار	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	2.702703
بهدی شهر	چاشم	کلاته استادمحمد	۱	۴	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	0
بهدی شهر	چاشم	اساران	۹	۳۴	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	0
			1133	4097	4	3	3	2	1	1	4	2	15	11	12	0	13	1	8	36	2	31	8	11	6	1	7	5	4	4	3	6	5	14	2	8	1	2	10	2	1	2	0	1	4300

مورد نیاز در مرکز مجموعه ها شامل دبیرستان، مرکز بهداشتی- درمانی روستایی، کشتارگاه های بهداشتی، غسالخانه، مجتمع بهزیستی، دفتر پست و مخابرات، طرح بهسازی، خانه سازمانی، کتابخانه، مجموعه ورزشی روباز، پارک بازی کودکان، بانک، شرکت تعاونی روستایی، پمپ بنزین یا جایگاه مواد سوختی، دفتر دامپزشکی، دفتر جهاد کشاورزی، دهداری و کلیه خدمات مورد نیاز در سطوح پایین تر می باشد.

۳- مراکز حوزه های روستایی

مراکز حوزه های روستایی آخرین سطح خدمات رسانی در فضاهای روستایی بوده و تا شعاع حداکثر ۱۰ کیلومتر، جمعیتی تا حدود ۵ هزار نفر جمعیت را در بر میگیرد. خدمات مورد نیاز این سطح در مرکز حوزه شامل آموزش پیش دبستانی، دبستان، مدرسه راهنمایی، دبیرستان (در صورت وجود دبیر و امکانات) خانه بهداشت، شبکه آب آشامیدنی، حمام، دفتر ترویج کشاورزی، راه روستایی، برق، نمایندگی

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

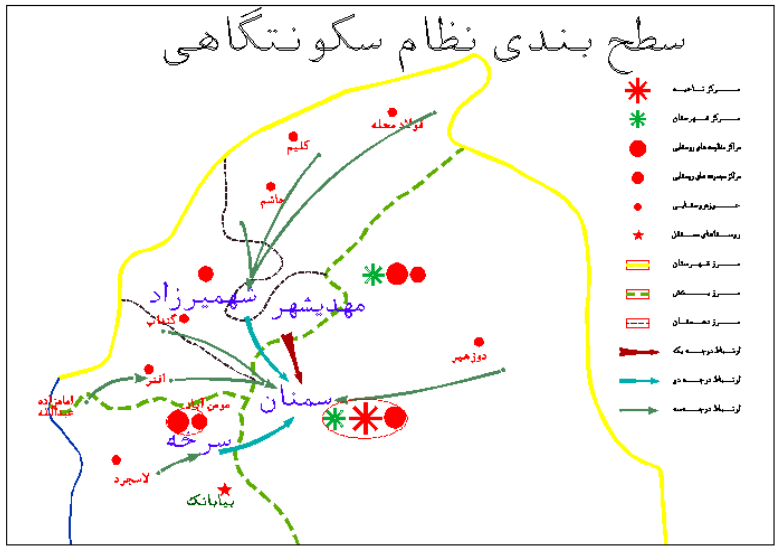

نقشه ۵. سطح بندی نظام سکونتگاهی شهرستان مهدیشهر؛ ماخذ: نگارندگان.

یـا صندوق پسـت، مرکـز تلفن، طـرح هـادی، امکانات ورزشـی روباز، شـورای اسـلامی و پاسـگاه انتظامی می باشـد. بدیـن ترتیـب روسـتاهای منطقه از نظـر تجهیز خدمـات بـه تیپ تقسـیم می شـوند:

الـف) روسـتاهای مرکـزی؛ روسـتاهای مرکـزی شـامل مرکـز منظومه هـا ، مجموعه ها و حوزه های روسـتایی کـه خدمـات برتر را به سـطوح پاییـن ارائه مـی دهند.

ب) روسـتاهای اقمـاری؛ روسـتاهای اقمـاری شـامل روسـتاهایی هسـتند کـه خدمـات برتـر را از سـطوح بالاتـر خود می گیرند و به تناسـب جمعیتـی که دارند عرضـه و تامیـن برخـی خدمات سـاده برای آنها میسـر خواهد بود. این سـطح از روسـتاها بایـد دارای خدمات سـاده شـامل دبسـتان، خانه بهداشـت، آب آشامیدنی، راه دسترسـی و برق باشـند.

ج) روسـتاهای مسـتقل؛ روسـتاهایی هسـتند کـه از قابلیـت مرکزیـت برخـوردار نبـوده و در نظـام سـطح بنـدی شـده تامیـن خدمـات آنهـا بـه صـورت اقماری میسـر نیسـت. ایـن آبادیها به تناسـب جمعیـت خود و بـدون توجه به آسـتانه های پوشـش تجهیز می شـوند. بـرای ایـن روسـتاها نیـز خدمـات سـاده و متناسـب با انـدازه جمعیـت روسـتا توصیه می شـود.

۱- ارزیابـی نظـام موجـود و تجزیـه و تحلیـل یافته هـا

فرضیـه اول: بنظـر مـی رسـد تعییـن دقیـق مراکـز روسـتایی بـا توجـه به تـوان واقعی ایـن نقـاط می‌تواند بـه ایجـاد تعـادل بیـن سـکونتگاهها و برقـراری یـک نظـام سلسـله مراتبـی کـه در آن جریان‌هـای مختلـف توسـعه و خدمـات و دسترسـی‌ها و ارتبـاط بیـن نقاط بـه سـهولت برقـرار باشـد کمـک بنماید.

روسـتاها قلـب تپنـده هـر کشـور و منطقه ای هسـتند کـه از تـوان ها و اسـتعداد هـای بی شـماری بخصوص در زمینه های تولید و کشـاورزی می باشـند. متاسفانه در دهـه هـای اخیـر بسـیاری از جوامـع روسـتایی بـه سـوی شـهرها مهاجـرت کردنـد کـه علـت اصلـی این امـر نبـود امکانـات و خدمـات مـورد نیـاز روسـتاییان بـوده اسـت. براسـاس بررسـی هـای صـورت گرفتـه علـت اصلـی ایـن امـر نبـود امکانـات و خدمـات اولیـه و عـدم برخـورداری از خدمـات موجـود در جوامع غیر روسـتایی می باشـد. مـی تـوان بـا شـناخت صحیـح از دهسـتان و آبادی هـا و درک نیازهـای هـر آبـادی ، مراکـز روسـتایی را درسـطح دهسـتان بصـورت دقیـق و علمـی بـا بکارگیـری روش هـای علمـی شناسـایی و جهـت توسـعه پایـدار منطقـه در برنامـه ریزی هـا از آن سـود جسـت. براین اسـاس روسـتای فولادمحلـه و چاشـم بـا توجـه بـه امکانـات و خدمـات بهداشـتی، آموزشـی، رفاهـی، سیاسـی و ارتباطـی کـه نسـبت بـه

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

سایر مناطق روستایی در دهستان دارند. بعنوان مراکز روستایی دهستان جهت توسعه و ایجاد تعادل بین سکونتگاهها و برقراری نظام سلسله مراتبی درست توصیه می گردند. با انتخاب این روستاها بعنوان مرکز اصلی ارایه دهنده خدمات و امکانات به جامعه روستاییان دهستان های چاشم و پشتکوه، می توان سایر خدمات و امکانات مورد نیاز جهت توسعه پایدار روستاهای فولادمحله و چاشم تامین و در مرحله دوم سایر روستاهای دهستان را دراین دو مرکز اصلی روستایی مستقر نمود.

فرضیه دوم: بنظر می رسد انتخاب مراکز بهینه روستایی سبب به وجود آمدن یک نظام کارآمد برای ارائه تسهیلات و خدمات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به بهترین نحو همراه با صرفه اقتصادی می گردد.

در جوامع روستایی وجود امکانات و خدمات رفاهی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بخصوص در سطح مراکز حوزه های روستایی می تواند موجب کاهش سطح تقاضای روستاییان از جوامع شهری و مناطق برتر پیرامون شود. از این رو انتخاب بهینه مراکز روستایی و رعایت سلسله مراتب سکونتگاهی و در کنار آن تجهیز مناسب، براساس نیاز این مراکز می تواند موجب رشد و توسعه روستاهای منطقه به همراه ارتقاء اقتصاد جوامع روستایی با کاهش و جلوگیری از هزینه های بی مورد شد. در سطح دهستان پشتکوه و چاشم نیز با توجه به موقعیت استقرار دو روستای فولادمحله و چاشم دارای بهترین شرایط برای ارایه خدمات به روستاهای پراکنده در سطح دهستان می باشند. ازاین رو روستای فولادمحله بعنوان مرکز اصلی ارایه دهنده به روستاهای دهستان پشتکوه و روستای چاشم بعنوان مرکز اصلی ارایه دهنده به روستاهای دهستان چاشم بعنوان مرکز اصلی ارایه دهنده خدمات به روستاهای دهستان چاشم توصیه می گردند. براین اساس می توان امید آن داشت که با انتخاب درست و صحیح روستاهای فولادمحله و چاشم با در نظر گرفتن امکانات و خدمات موجود در هریک از این روستاها، تسهیلات و خدمات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به بهترین نحو همراه با صرفه اقتصادی به روستاهای پیرامون ارایه گرددو درنتیجه موجب صرفه جویی در وقت و هزینه روستاییان شود.

فرضیه سوم: انتخاب صحیح و دقیق مراکز روستایی باعث تسریع روند توسعه مناطق روستایی می‌شود و از طریق کاهش فاصله‌های شهری و روستایی باعث جلوگیری ازتشدید روند مهاجرت روستا شهری می‌گردد.

همانطور که در جدول ماتریس ارزیابی ارتباط مستقیم، فواصل و شاخص مرکزیت و همچنین نقشه GISروابط عملکردی خدماتی نقاط روستایی دهستان های پشتکوه و چاشم و نقشه خدمات و امکانات رفاهی موجود در سطح دهستان مشاهده می شود. روستای فولادمحله و چاشم با برخورداری از امکانات خدماتی و رفاهی برتر توانسته پاسخگوی برخی از نیازهای آبادی های دهستان باشد از این رو با تجهیز و ارتقاء سطح خدمات و امکانات می توان از مهاجرت روستاییان به شهر های استان بویژه شهرهای شهمیرزاد و مهدیشهر و شهرهای استان مازندران و تهران جلوگیری نمود. لازم بذکراست با وجود تمامی امکانات و خدمات موجود در سطح دو روستای فولادمحله و چاشم، بسیاری از جوانان و اهالی روستا جهت برخورداری از امکانات و خدمات رفاهی و غیره که در سطح شهر موجود می باشد به این شهر مهاجرت کردند. ازاین رو امید آنست که با تجهیز و توسعه خدمات و امکانات مورد نیاز اهالی روستاهای فوق و درسطح بالاتر کل دهستان، موجب توسعه مناطق روستایی گردیده و از روند مهاجرت جمعیت روستاهای منطقه پشتکوه و چاشم کاسته شود.

۱۲-نتیجه گیری و پیشنهادات

بطوری که قبلاً بیان گردید نارسایی شدید خدماتی در سطح محدوده مورد بررسی کاملاً مشهود است. بررسی میزان برخورداری نقاط روستایی در سطوح

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

سلسله مراتبی محدوده این نارسایی را بیشتر روشن می کند. عوامل مختلفی که باعث این نارسایی های شده است عبارتند از:

۱. عدم وجود شبکه خدمات رسانی منسجم و پیوسته؛

۲. عدم تعادل در نوع خدمات توزیعی بین نقاط روستایی؛

۳. پایین بودن آستانه جمعیتی بعضی از کانونها جهت دریافت خدمات مورد نیاز؛

۴. عدم وجود شبکه ارتباطی مناسب برای پیوند سکونتگاههاو ایجاد روابط ممکن میان کانونها؛

بنابراین در جهت از بین بردن این نارسایی ها ارائه پیشنهاداتی در جهت رشد و توسعه محدوده و فراهم نمودن شرایط زیست محیطی بهتر برای بخشهای مختلف در چارچوب یک نظام سلسله مراتبی ارائه می گردد: ایجاد نوعی از سلسله مراتب در فضا که هم جوامع انسانی را بر حسب موقعیت، اندازه و نقش آنها در فرآیند توسعه درگیر نماید و هم پوششی مناسب از خدمات را در کل منطقه ارائه نماید.

منابع وماخذ

۱. اجلالی، پرویز (۱۳۷۲) نظریه برنامه ریزی (دیدگاههای سنتی و جدید)، نشر مهر.

۲. اداره کل امورآب استان، گزارش رودخانه های مهم استان، سال ۱۳۸۵

۳. اداره کل هواشناسی استان سمنان (۱۳۸۸) گزارش سالانه پارامترهای اقلیمی.

۴. اداره کل منابع طبیعی استان، (۱۳۸۵) سیمای منابع طبیعی استان و شهرستان.

۵. ازکیاء، مصطفی (۱۳۶۴) مقدمه ای بر جامعه شناسی توسعه روستایی، تهران.

۶. پولاددژ، محمد (۱۳۷۳) اصول ومبانی آمایش سرزمین دربخش صنعت، تهران.

۷. کوثری، عبدالکریم (۱۳۷۵) اقتصاد شهری، مرکزمطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران، تهران.

۸. پاپلی یزدی، محمدحسین (۱۳۸۶) نظریه‌های توسعه روستایی، سمت.

۹. ژورژ، پیر (۱۳۸۲) جغرافیای صنعت دنیا، مترجم محمود هاتف، چاپ اول.

۱۰. پور محمد، محمد رضا (۱۳۸۲) برنامه ریزی کاربری اراضی شهری، انتشارات سمت.

۱۱. تقوی، نعمت الله (۱۳۷۲) مبانی جمعیت شناسی، انتشارات دنیا.

۱۲. تودارو، مایکل (۱۳۷۰) راهبردهای توسعه اقتصادی در کشورهای در حال توسعه، تهران.

۱۳. حسین زاده، دلیر (۱۳۸۰) برنامه ریزی ناحیه ای، سمت، تهران.

۱۴. جمعه پور، محمود (۱۳۷۵) مقدمه ای بر برنامه ریزی توسعه روستایی: دیدگاهها و روشها، سمت.

۱۵. جوان، جعفر (۱۳۷۸) جغرافیای جمعیت ایران، دانشگاه تهران، تهران.

۱۶. دفتربرنامه ریزی عمرانی وزارت کشور (۱۳۸۱) معیارها و ضوابط سازماندهی صنایع و خدمات شهری، جلد اول.

۱۷. رضوانی، محمد رضا (۱۳۸۳) مقدمه ای بر برنامه ریزی توسعه روستایی در ایران، تهران.

۱۸. رهنمایی، محمد تقی (۱۳۷۱) مباحث و روش های شهرسازی- دفترنشر و فرهنگ اسلامی.

۱۹. زمردیان، محمد جعفر (۱۳۸۲) اصول و مبانی عمران ناحیه ای، تهران، نشر شورا.

۲۰. مشهدیزاده دهاقانی، ناصر (۱۳۸۴) تحلیلی از ویژگی های برنامه ریزی شهر های ایران، دانشگاه علم وصنعت.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-26]